

श्रीमद्भगवद्गीता

स्कंध १०

Srimad Bhagwatam

Skandh - 10

83
10

83
10

2082

दशमस्कंध उत्तरार्ध

83/10

॥ॐ नमो भगवते वासुदेवाय॥ राजोवाच॥ कथितो वंशविस्तारो भवता सोमसूर्ययोः
 ॥ राज्ञां बोधय वंश्यानां चरितं परमाद्भुतं ॥ १ ॥ यदोऽश्वधर्मशीलस्य नितरां मु
 निसत्तम ॥ तत्रांशेनावतीर्णस्य विष्टोर्वीर्याणि शंसनः ॥ २ ॥ अवतीर्य यदोर्वंशस्य
 गवान्भूतभावनः ॥ हतवान्यानि विश्वात्मातानि नावदक्खिरात् ॥ ३ ॥ निवृत्ततपैरु
 पगीयमानाद्भौषधाद्धोत्रमनेषि शमात् ॥ कउत्तमः श्लोकगुणानुवादात्सुमानि
 रज्येत विभायाभ्युध्वात् ॥ ४ ॥ पितामहामेसमरेऽमरं जय्ये देवव्रताद्यातिरथेस्तिमिं
 गिजैः ॥ ५ ॥ इत्ययं कौरवसैन्यसागरं हत्वा तस्मै वत्सपदं स्मयसूवाः ॥ ५ ॥ दौण्य
 स्त्रविलुपुष्टमिदं मदंगं संतानवीजं कुरुपांडवानां ॥ जुगोपकुक्षिगतवातचक्रो
 मातुश्च मेयः शरणागतायाः ॥ ६ ॥ वीर्याणि तस्यास्त्रिहं देहभाजामंतर्बहिः परुष

कालरूपैः॥ प्रयच्छतो मृत्युमनामयंच मायामनुष्यस्य वदस्य विद्वन्॥ ७॥ रोहिण्या
स्तनयः प्रोक्तो रामः संकर्षणस्य या॥ देवक्या गर्भसंबंधः कुतो देहांतरं विना॥ ८॥ क
स्मान्मुकुंदो भगवान् पितुर्गोहाद्रजंगतः॥ क्वा संज्ञातिभिः साधैस्तवान् सात्वतां
पतिः॥ ९॥ ब्रजे वसन् किमकरोन्मधुपुयांच केशवः॥ आतनं चावधीकं संमातुर
द्वातदर्हणं॥ १०॥ देहं मानुषमाश्रित्य कति वर्षाणि वृष्टिभिः॥ यदुपुयांसि हावासी
त्यन्यः कस्य भवन्निभौ॥ ११॥ एतदन्यच्च सर्वं मे मुने हृष्टं विचेष्टितं॥ कतुमर्हसि स
र्वज्ञ भद्रदयानाय किं नृत्तं॥ १२॥ नैषातिडुःसहं शुन्मां त्यक्तो दमपि बाधते॥ पिवतं
खलु मुखांशो जस्ततं हरि कथाभृतं॥ १३॥ स्तत उवाच॥ एवं निशम्य भृगुनंदन सा
धुवादं वै व्यासकिः स भगवानथ विष्णुरातं॥ प्रत्यर्प्य हृष्टं चरितं किलिकलमपद्यं

व्याहर्तुमारभतभागवतप्रधानः॥१४॥ श्रीशुक उवाच॥॥ सम्यगव्यवसिता बुद्धिस्त
 वरा जर्षिसत्तम॥ वासुदेवकथायां ते यज्ज्ञातानैष्ठिकीरतिः॥१५॥ वासुदेवकथा
 प्रभः पुरुषांस्त्रीन्युनाति हि॥ वक्तारं दृष्ट्वा कंश्चोत्तुस्तसादसलिलं यथा॥१६॥ भू
 मिदं नन्दपव्याजदैत्यानीकशतोपुतैः॥ आक्रांता भूरिस्तारेण ब्रह्माणां शरणां ययौ
 ॥१७॥ गौर्भूत्वा भ्रमुरखी खिन्ना रुदंती करुणां यथा॥ उपस्थितांति कैतस्य व्यसनं सु
 मवोचत॥१८॥ ब्रह्मा तदुपधार्याथ सह देवैस्तया सह॥ जगाम स त्रिनयनस्तीरं क्षी
 रपयोनिधेः॥१९॥ तत्र गत्वा जगन्नाथं देवदेवं दृष्ट्वा कपिं॥ पुरुषं पुरुषसूक्तेन उप
 तस्थे समाहितः॥२०॥ गिरं समाधौ गगने समीरितां निशम्य वेधास्त्रिदशानुवाच
 ह॥ गां पौरुषी मे भृशान्तामराः पुनर्विधीयतामाभुतथैवमाचिरं॥२१॥ पुरेव पुंसा

वधतो धराज्वरो भवद्विरंशौ र्यडुक्षपञ्जन्यतां ॥ सयावडुर्व्याभरमीभ्वरेभ्वरः स्वका
कशतयाक्षपयंभ्वरेद्विवि॥२२॥ वसुदेवगृहे साक्षाद्भगवान्युरुषः परः ॥ जनिष्य
ते तस्मिन्पार्थसंभवंतु सुखस्त्रियः ॥२३॥ वासुदेवकथानंतः सहस्रवदनः स्वराम् ॥
अग्रतो भविता देवो हरेः प्रियचिकीर्षया ॥२४॥ योगमाया भगवती यया संमोहि
तुं जगत् ॥ आदिष्टा प्रभुणां शो न कार्या धि संभविष्यति ॥२५॥ श्रीभुकुटवाच ॥
इत्यादि श्रममरागान्यज्ञापति पतिर्विभुः ॥ आभास्य च महिं गीर्त्तिः स्वधाम पर
मं ययौ ॥२६॥ शूरसेनो यडुपति मथुरा मावसन्पुरीं ॥ माथुरां शूरसेनां भविष्या
न्भुजैस्वराट् ॥२७॥ राजधानी ततः सा भूत्सर्वपादवत्सुजा ॥ मथुरा भगवान्य
च नित्यं सन्निहितो हरिः ॥२८॥ तस्यां तु केहि चिच्छौरिर्वसुदेवः क्षतोद्दहः ॥

देवक्याभार्ययासार्धंप्रयाणोरथमारुहत् ॥२५॥ उग्रसेनसुतः कंसः स्वसुः पि
 यचिकीर्षया ॥ रश्मीन् रुयानो जगत् हे रौक्मैरथ शतैर्दृत् ॥२६॥ चतुःशतं पारिव
 हं गजानां हेममालिनो ॥ अश्वानामप्युतं सार्धं रथानां च त्रिषट्शतं ॥२७॥ दासी
 नां सुकुमारीणां द्वे शतं समलं ब्रूते ॥ दुहित्रे देवकः प्रादाद्याने दुहितृवत्सलः
 ॥२८॥ शंखतूर्यमृदं गा निने दुर्दुभयः समं ॥ प्रयाणप्रक्रमेतातवरवंधोः
 सुमंगलं ॥२९॥ पथि प्रग्रहिणां कंसमाभाष्या हाशरीरवाक् ॥ अस्यास्याम
 ष्टमोगभौहिंतायां नयसे बुधः ॥३०॥ इत्युक्तः स खलः पापे भोजानां कुल
 पांसनः ॥ भगिनीं हंतुमारब्धः स्वद्रुपाणिः कचे ग्रहीत् ॥३१॥ तं जुगुप्सित
 कर्माणां नृशंसं निरपत्रपं ॥ वसुदेवो महाभागो उवाच परिसांख्येन ॥३२॥

॥ वसुदेव उवाच ॥ भृशघनीयगुणाः सहैर्भवान्भोजयशास्करः ॥ सकथं शक्तिनी
हन्त्याः स्त्रियं मुदा हर्षवर्णि ॥ ३७ ॥ मत्स्यजन्मवतां वीरदेहेन सह जायते ॥ अद्य वा
वृक्षातांते वा मत्स्यैर्वै प्राणिनां ध्रुवः ॥ ३८ ॥ देहे पंचत्वमाप्नुते देही कर्मानुगोचराः ॥
देहांतरमनु प्राप्य प्राक्तनं त्यजते कपुः ॥ ब्रजं स्तिष्ठन्पदैकेन यथैवैकेन गच्छति
॥ यथा तृणाजलकैवं देही कर्मगतिं गतः ॥ ४० ॥ स्वप्ने यथा पश्यति देहमीदृशं मनो
रथेनास्मिन्निविष्टचेतनः ॥ दृष्टश्रुताभ्यां मनसानुचिंतयन्पद्यते तत्किमपि ह्य
पस्मृतिः ॥ ४१ ॥ यतो यतो धावति दैवचोदितं मनो विकारात्मकमात्मपंचसु ॥
गुणोपुमायारचितेषु देहसौपपद्यमानः सह तेन जायते ॥ ४२ ॥ ज्योतिर्यथै
वोदकपार्थिवैश्च दः समीरवेगानुगतं विभाव्यते ॥ एवं स्वमायारचितेषु सौ

॥ वसुदेव उवाच ॥ भृशघनीयगुणाः स्तरेर्षवान्भोजयशास्करः ॥ सकथं क्षिणी
हन्त्याः स्त्रियं मुद्गाहपर्वणि ॥ ३७ ॥ मृत्फर्जन्मवतां वीरदेहेन सहजायते ॥ अर्धवा
क्त्रातांते वा मृत्फर्वे प्राणिनां ध्रुवः ॥ ३८ ॥ देहे पंचत्वमापन्ने देही कर्मानुगोचराः ॥
देहांतरमनु प्राप्य प्राक्तनं यजते वपुः ॥ ब्रजं स्तिष्ठन् देकेन यथैवैकेन गच्छति
॥ यथा तृणाजलकैवं देही कर्मगतिं गतः ॥ ४० ॥ स्वप्ने यथा पश्यति देहमीदृशं मनो
रथेनाभिनिविष्टचेतनः ॥ दृष्टश्रुताभ्यां मनसानुचिंतयन् प्रपद्यते तत्किमपि ह्य
पस्मृतिः ॥ ४१ ॥ यतो यतो धावति देवचोदितं मनो विकारात्मकमात्मपंचसु ॥
गुणोपुमायारचितेषु देहसौ प्रपद्यमानः सह तेन जायते ॥ ४२ ॥ ज्योतिर्यथै
वोदकपार्थिवे घटः समीरवेगानुगतं विश्राव्यते ॥ एवं स्वमायारचितेषु सौ

पुमान्गुणेषु रागानुगतो विमुह्यति ॥ ४३ ॥ तस्मान्न कस्यचिद्रोहमाचरेत्स तथा वि
 धः ॥ आत्मनः क्षेममन्विच्छन् दोग्धुर्वै परतो भयं ॥ ४४ ॥ यथा तवानुज्ञावाभास्त
 पणपुत्रिकोपमा ॥ हंतुं नार्हसि कल्पोऽणीमिमांस्त्वं दीनवत्सला ॥ ४५ ॥ एवं ससाम
 भिक्षे दैर्बोध्यमानोऽपि दारुणः ॥ न स्य कर्त्तव्यं कौरव्यपुरुषादानेन नुवतः ॥ ४६ ॥ निर्वेद्यं
 तस्य तं ज्ञात्वा विचिंत्यान कडुं दुःखिः ॥ प्राप्तकालं प्रतिव्योढुमिदं तत्रान्वपद्यत ॥ ४७ ॥
 ॥ मृत्युर्बुद्धिमतापो ह्योयावद्बुद्धिबलोदयं ॥ यद्यसौ न निवर्त्तयेत्तनापराधोऽस्ति
 देहिनः ॥ ४८ ॥ प्रत्यप्यमृत्यवे पुत्रान्मोचयेत्तपणामिमां ॥ सुतामेयदि ज्ञायेरन्मृ
 त्युर्वानम्रियेत चेत् ॥ ४९ ॥ विपर्ययो वा किं न स्याद्भूतिर्धातुर्दुस्त्यया ॥ उपस्थितो
 निवर्त्तत निवृत्तः पुनरापतेत् ॥ ५० ॥ अनेर्यथा दारुवियोगयोगयोरदृष्टो

न्यन्ननिमित्तमस्ति ॥ एवं हि जंतोरपि दुर्विभाव्यः शरीरसंयोगवियोगहेतुः ॥ ५१ ॥
 ॥ एवं विमृश्य तं पापं यावदात्मनि दर्शनं ॥ सांत्वयामास वै शौर्षिर्बहुमानपुरः
 सरं ॥ ५२ ॥ प्रत्यग्रवदनां भोजौ नृशंसं निरपत्रपं ॥ मनसा ह्यमानेन प्रहसन्नि
 दमब्रवीत् ॥ ५३ ॥ न ह्यस्यास्ते भयं सौम्ययद्वा गाहशरीरिणी ॥ पुत्रान्समर्पयि
 ष्ये स्याय तस्ते भयमुत्थितं ॥ ५४ ॥ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे
 प्रथमोऽध्यायः ॥ ॥ श्रीभुकुटवाच ॥ सुहृद्धान्निवृत्ते कंसस्तदा क्यसारवि
 त् ॥ वसुदेवोऽपि तं प्रीतः प्रशस्य प्राविश हृद् ॥ १ ॥ अथ कालउपावृत्ते देवकी सर्वदे
 वता ॥ पुत्रान्यसुपुत्रे चाष्टौ कन्यां चैवानुक्त्सरं ॥ २ ॥ कीर्त्तिमंतं प्रथमजं कंसाया
 नकुटुम्बिः ॥ अर्पयामास ह्वयेण सोऽन्ततादतिविक्रमः ॥ ३ ॥ किंदूः सहंनुसा

धरनां विदुषां किमपेक्षितं॥ किमकार्यं कदर्याणां दुस्त्यजं किमृतात्मनां॥ ४॥ दृष्ट्वा
 समत्वं तज्जौरेः सत्ये चैव व्यवस्थितिं॥ कंसस्तुष्टमनाराजं प्रहसन्निदमब्रवी
 त्॥ ५॥ प्रतियातु कुमारो यं न स्य स्मादस्ति मे भयं॥ अष्टमाद्युवयोः पुत्रान्मृत्य
 मे विहितः किल॥ ६॥ तथेति सुतमादाय ययावानकडुंडभिः॥ नाभ्यनंदततद्वा
 क्यमसतो विदित्वात्मनः॥ ७॥ नंदाद्याये ब्रजे गोपाया भ्रामीषां च योषितः॥ वृष्ट
 यो वसुदेवाद्या देवक्याद्या यदुस्त्रियः॥ ८॥ सर्वे वै देवता प्राया उभयोरपि भा
 रत॥ ज्ञातयो वंघुस्तु हृदये च कंसमनुवृताः॥ ९॥ असुराः सर्व एवैते लोकोपद्रव
 कारिणः॥ गतोऽथ वसुदेव तु देवकार्यार्थमुद्यतः॥ १०॥ एतत्कंसाय भगवान्म
 रां साश्येत्यनारदः॥ ११॥ मे भाराय माणानां दैत्यानां च वधो धर्मः॥ १२॥ कृषेर्वि

निर्गमिकं सोयद्गन्मत्वा सुरानिति ॥ देवक्या गर्भसंश्रुतं विष्णुं च स्ववधं प्रति ॥ १२ ॥ दे
वकीं वसुदेवं च निगटस्य निगडैर्गृहे ॥ जातं जातमहत्पुत्रं तयो रजनशंकया ॥ १३ ॥
मातरं पितरं भ्रातृन् सर्वान्भ्रसुहृदः सखीन् ॥ निघ्नैत्यसुतपो लुब्धाराजा
नः प्रायशो भुवि ॥ १४ ॥ आत्मानमिह संजातं जानन्नाश्विष्णुनाहतं ॥ महासुरं का
ळनेमिं यदुभिः स व्यरुध्यत ॥ १५ ॥ उग्रसेनं च पितरं यदुभो जांचकाधिपं ॥ स्व
यं निगटस्य बुभुजे शूरसेनान्महाबळः ॥ १६ ॥ इति श्रीभागवते माहापुराणे द
शमस्कंधे द्वितीयोऽध्यायः ॥ ७ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ पलंबवकचाणूरत्तणवर्त
महाशनैः ॥ मुष्टिकारिष्टविविदस्तनाकेन्द्रिचेनुकैः ॥ १ ॥ अन्यैश्चासुरैश्च पालै
र्वाणैश्चोमादिभिर्युतः ॥ यद्गुणांकदनं च क्रेबळीमागधसंश्रयः ॥ २ ॥ ते पीडिता

निविपिमुः कुरुपां चान्कैकयान् ॥ सा ज्वा न्चिदभान्निषदा न्चिदेहा भागधान्पि
 ॥३॥ एकेतमनुसंधानाज्ञातयः पर्युपासते ॥ मधुरायां स्थितां श्रैवये कुराद्या विशां
 पते ॥४॥ हतेषु पट्ट सुबालेषु देव क्वां क्वा जौ ग्रसेनिना ॥ सप्तमो वैष्टु वंधाम
 यमनंतं प्रचक्षते ॥५॥ गभो विश्वदेव क्वा हर्षशोकविवर्धनः ॥ भगवानपि वि
 श्वात्मा विदित्वा कं सज्जं भयं ॥६॥ यद्दनां निजनाथानां योगमायां समादिशत् ॥
 गच्छ देवि व्रजं भद्रं गोपगोप्तिरलं हतं ॥७॥ रोहिणी वसुदेवस्य भार्यास्ति नंदगो
 कुले ॥ अन्यांश्च कंससंविग्ना विवरेषु वसंति हि ॥८॥ देव क्वा जठरे गभं शोषाख्यं
 घाममामकं ॥ तान्निक्षप्य रोहिण्या उदरे सन्निवेशय ॥ अथाहं स्वांशभागेन देव
 क्वा पुत्रतां शुभे ॥९॥ प्राप्स्यामि त्वं यशोदायां नंदपत्न्यां स विष्यसि ॥ अर्चिष्यं

पायमहामने ॥ वासुदेवाय कृष्णाय सा ततां पतये नमः ॥ १० ॥ स्वच्छंदोपातदेहा
यविभुधेऽनमः ॥ सर्वस्मै सर्वबीजाय सर्वभूतानामने नमः ॥ ११ ॥ मये देवगवर्गो
नाशायासा नवायुभिः ॥ चैष्टितं विहते यजेमानि नातीव मनुना ॥ १२ ॥ वये शानुगृहीतोस्मि
ध्वस्तस्तभो वृथा धूमः ॥ इश्वरं गुरुमात्मानं त्वामहं शरणं गतः ॥ १३ ॥ एवं संकीर्तितः कृष्णो
मद्योनाभगवानमु ॥ मेघगंधी नयावाचा प्रहसनिदमब्रवीत् ॥ १४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥
मया तेकाविमयवन्मखभोगो नुगृह्यता ॥ मदनुस्मृत्येनियंमत्तस्येदं श्रियापृष्टं
मामैश्वर्यं श्रीमदांधादंडपाणिं न पश्यति ॥ तं भ्रंशयामि संपद्यो यस्य चेछामनुग्र
हं ॥ १५ ॥ गम्यतांशक्रभडं वै कियतां मे नुशासनं ॥ स्थीयतां स्वाधिकारेषु युक्ते
विश्रंभवजितैः ॥ १६ ॥ अथाह सुनक्षिः कृष्णमभिरुद्धमनश्चिनी ॥ स्वसं
तानैरुपामं यगोपरुपिणामीश्वरं ॥ १७ ॥ सनक्षिरुवाच ॥ कृष्णकृष्ण

महायोगिन् विश्वात्मन् विश्वसंभवः ॥ भवतो लोकनाथेन सनाथावय
मुच्यते ॥ १५ ॥ तं नः परमकंदैवं तं न इंदो जगत्पते भवाय भवोगो विप्रदे
वानां ये च साधवः ॥ १६ ॥ इदं नः साभिषेध्यामो ब्रह्मणा चोदितावयं अवतीर्णो
वि सिंश्वात्मन् भूमे भासो पनुत्तये ॥ १७ ॥ एवं कथमुपामेयसु न भिः पयसात्मनः
जले श्रौकाशं गायारि रावतकरो धृतः ॥ १८ ॥ इदं सुतृषिभिः साकं चोदितो देवम
तृभिः ॥ भूभ्यषि च तदाशो हं गोविंद इति बोध्यधातु ॥ २० ॥ तत्रागतास्तु बु
रुमान दादयो गंधर्व विद्याधरा सिद्धचानपाः ॥ जगुर्गोलो कमलापह
हरेः सुरांगनाः सनन्तुर्मुदानीनाः ॥ २१ ॥ तं तुष्टुवुर्देविकाय केतवो व्य
वाकिरं श्राद्धतपुष्यं हि भिः ॥ लोकाः पतन्तिर्वर्ति माप्नुवंस्त्रयो वरा
व

वस्तदागामनयन्ययोडुतं ॥ २५ ॥ नानारसौघाः सरितो वक्षा आसन्मधुस
वाः ॥ अस्मष्टपयौषधयो गिरयो बिभ्रदुन्मणीन् ॥ २६ ॥ हृष्टेभिषिक्तयता
निसर्वाणि कुरुनंदन ॥ निर्वैराण्यभवं स्नातकूराण्यपि निसर्गतः ॥ २७ ॥ इ
ति गोगोकुल्यतिंगोविंदमभिषिच्य सः ॥ अनुज्ञानो ययौ रात्रौ वतो देवा
दिभिर्दिवं ॥ २८ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशमस्कंधे पंचविंशोऽध्यायः ॥
श्रीभुकुवाच ॥ एकादश्यां निराहारः समभ्यर्च्य जनादिनां ॥ स्नातुं नंदस्त
कालिंघाद्वादश्यां जलमाविराट् ॥ १ ॥ तंग्रहीत्यानयद्भूयो वरुणा स्यासुरां
तिकं ॥ अविज्ञायासुरीवेकां प्रविष्टमुदकं निशि ॥ २ ॥ गोपालास्तमपश्यं
तस्मिन् रामेति बुभुक्षुः ॥ भगवांस्तदुपश्रुत्य पितरं वरुणाहृतं ॥ ३ ॥ तदंति
कंगतो राजन्स्योनामभयदोविभुः ॥ प्राप्तं वीक्ष्य हृषीकेशं लोकपालः स

सा. द. प्र.
७०

पर्यया ॥ ४ ॥ महत्या प्रजायित्वा हतदृशनिमहोत्सवः ॥ ५ ॥ वरुण उवाच ॥ अ
द्य मे विधत्ते देहं अधाथोधिगतः प्रभो ॥ यत्पादभाजो भगवान् नृजवापुः
पारमध्वनः ॥ ६ ॥ नमस्तस्य भगवते ब्रह्मणे परमात्मने ॥ न यत्र श्रयते
माया लोकदृष्टिर्विकल्पना ॥ ७ ॥ अज्ञानतामामकेने मूढेनाकार्यवे
दिना ॥ आनीतो यंतव पिता तत्प्रभो क्षंतुमर्हसि ॥ गोविंदनीयतामेष पि
ता मे मामका हतः ॥ ८ ॥ श्रीशुक उवाच ॥ एवं प्रसादितः हृष्टो भगवान्निखिले
श्वरः ॥ आदाया गाल्यपितरं बंधूनां च ब्रह्ममुदं ॥ ९ ॥ नंदस्तंतींद्रियं दृष्ट्वा लो
कपालमहोदयं ॥ हृष्टो ब्रह्मनतिं तेषां दूतिभ्यो विस्मितो ब्रवीत् ॥ १० ॥ तैलौ सु
कधियोरज्ञं नमत्या गोपास्तमीश्वरं ॥ अहोपिनः स्वगतिं सूक्ष्मा मुपाधा
स्य दधीश्वरः ॥ ११ ॥ इति स्थानां स भगवान्विज्ञाया निखिलदृक् स्वयं ॥ संकल्प

७०

सिद्धयेतेषां कृपयेदमन्वितपत् ॥ १२ ॥ जनो वै लोक एतस्मिन् न विधा कामकर्मणि ।
उक्तावनासु गतिषु न वेद स्वांगतिश्च मनु ॥ १३ ॥ इति संवित्समगवान् महाकायुष्मिको विष्णुः ।
दशपामास्य लोकं स्वंगोपानांतमस्तः पत्न्य ॥ १४ ॥ स यं ज्ञानमनंतं यद्ब्रह्म ज्योतिः सनातनो यच्च
पश्यंति मुनयो गुणापा ये समाहिताः ॥ १५ ॥ ते तु ब्रह्म हृदनीता मताः कृष्णो मे वै दृष्टमाद
दशुर्ब्रह्म लोको लोकं यत्राक्रुयोध्य गा मुया ॥ १६ ॥ न ददमस्तु तं दृष्ट्वा पश्यमानं ह निर्वृताः
कृष्णं ये तत्र द्यौः सिः सूपमानं सुविस्मिताः ॥ १७ ॥ इति श्रीभागवते महापुराणे दशा
मस्कंदे पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीशुक उवाच । मगवानपितांशुः शान्तो ह्युत्तम
ल्लिकः । वीक्ष्य रंतुं मनश्चक्रे योगमायामुपाश्रितः ॥ १९ ॥ तद्दोदुनाजः ककुभः कनैर्मुखं प्राप्य
विलं पन्नजणे श्रुतमैः । सर्वर्षीणां मुदगाक्षुभो मूलमपि यः प्रियाया इव हीघं दृष्ट्वा नि
दृष्ट्वा मुकुदस्तमखंडमंडलं नामाननोत्तमं नवकुंकुमारुखं । ननं यतकोमल गोमित्रं
जितं जगौ कलं नाम हृ ५ शामनो ह्य ॥ ३ ॥ निशम्य गीतं तदनंगवर्धनं ब्रह्मसि यः क

ष्ठाविषिकमानसाः। आश्रमं नन्योन्यमन्त्रयिताशयाः समन्त्रकारस्वयन्कोलकुंडलः ४।
 दुह्योस्त्रिययुः काश्चिद्देहं हितासमुच्चकाः। पयोधिप्रियसंपावंमनुष्यास्या
 पत्नययुः। ५। पत्निवेषयेप्रस्तुतिपायघंसः शीघ्रनलं। शुभ्रपयं पयः पत्नीन्
 काश्चिदस्त्रं सोपास्यभोजनं। ६। लिपंसः प्रमत्तं प्रेया अत्यं यः काश्चिन्नलोच
 ने॥ व्यसस्तवस्त्राभरणगाः काश्चित्कृष्णांतिकं ययुः। ७। तावार्थमाणापति
 सिः पितृसिर्भातुबंधसिः। गोविदापहतमानो नन्यवर्ततपोपितः। ८।
 अंतर्गृहगताः काश्चिद्देहो लब्धे। विनिर्गमाः। कृष्णांतद्वावनयायुक्ता दध्यु
 मीलितलोचनाः। ९। सह प्रेष्टविरहतीव्रतापा

दुःसहप्रेषविरहतीव्रतापश्च धृताः शुभाः॥ ध्यानप्राप्तान्युता श्लेषनिर्व्याक्षी
 णमंगलाः॥१०॥ तमेव परमात्मानं जारबुध्यापि संगताः॥ जडगुणमयं देहं स
 यः प्रक्षीणबंधनाः॥११॥ **राज्ञोवाच॥** कृच्छं विदुः परं कांतं न कुब्रह्म तया मुने॥ गु
 णप्रवाहो परमस्तासां गुणधियां कथं॥१२॥ **श्रीशुक उवाच॥** उक्तं पुरस्तादेतत्ते
 येद्यः सिद्धिं यथागतः॥ द्विषन्नपि हृषीकेशं किमुता धोक्षजप्रियाः॥१३॥ नृणां
 निःश्रेयसार्थाय व्यक्तिर्भगवतो नृप॥ अतस्तस्या प्रमेयस्य निगुणस्य गु
 णात्मनः॥१४॥ कामं क्रोधं भयं स्नेहं मैत्र्यं॥ सीहृदमेव वा॥ नित्यं हरे विदधतो
 यं प्रति तन्मयतां हिते॥१५॥ न चैवं विस्मयः कार्यो भवता भगवत्यजे॥ योगेश्व
 रे श्वरे सल्लेपत एतद्विमुच्यते॥१६॥ तादृष्टं तिकमाया ताभगवान् ब्रजयो
 धितः॥ अवदददतां श्रेष्ठोवाचः पाशौ विमोहयन्॥१७॥ **श्रीशुक उवाच॥** ॥१८॥

ग.द.प.
७२

स्वागतं वो मसाभागाः प्रियं किं करवाणि वः ॥ व्रजस्यानामयंकश्चित् ब्रह्मागम
नकारणं ॥ १८ ॥ रजन्येषाघोररूपाघोरसत्त्वनिषेविता ॥ प्रतियातव्रजन्नेह
स्त्र्यं स्त्रीभिः सुमध्यमाः ॥ १९ ॥ मातरः पितरः पुत्राभ्रातरः पतयश्च वः ॥
विचिन्वन्ति ह्यपश्यन्तो मासु ध्वं बंधुरस्स सं ॥ २० ॥ दृष्टं वनं कुसुमितं राकेरा
करं जितं ॥ ये भुनानिलनीरै रजत्त रूपै ह ॥ २१ ॥ तद्घातमाचिरंगो
ष्ठं शुश्रूषधं पतीन्सतीः ॥ त्रंदंति वत्सा बालाश्च तान्पाययत दुह्यत ॥ २२ ॥
अथ वामदक्षिणैः सुद्वयं सोयं त्रिताशयाः ॥ आगता ह्युपपन्नं तत्प्रीयं ते म
म जंतवः ॥ २३ ॥ भर्तुः शुश्रूषणं स्त्रीणां परो धर्मो हि मायया ॥ तद्धं धनं च क
ल्याणं प्रजानां चानुपोषणं ॥ २४ ॥ दुःशीलो दुर्भोजो वदो जडो रोग्यधनोपि
वा ॥ पतिस्त्रीभिर्न हातव्यो लोकैश्च भिरपातकी ॥ २५ ॥ अस्वर्ग्यमयशस्यं

मच

७२

१६३

२७

बळानां स्निग्धहासेक्षयाय ॥ ३८ ॥ यो ह्यात्मा जगदादिमध्यनिधनो यो
 व्यक्तजीवेश्वरो यः सृष्ट्वेदमनुप्रविष्टः कृषिणा चक्रे पुनः संहितां ॥ यं
 संपद्यत हास्यजो मनुः शयी सुतः कुलायं यथा तं कैवल्यनिरस्तयो
 निमग्नयंध्यायेदजस्रं हरिं ॥ ३९ ॥ इत्थं परस्य निजधर्मरिरक्षया तल्ली
 लातनोस्तदनु रूपविडंबनानि ॥ कर्मणि कर्म कषणानियद्वत्तमस्य
 गयेदमुष्यपदयो रनुवृत्तिमिच्छन् ॥ ४० ॥ मर्त्यस्तथानुसवमेधि
 तयानुवृत्त्या श्रीमत्कथाश्रवणकीर्तनाद्यंतयेति ॥ तद्वामडुधर १६७
 कूरं जनतायेवर्गं ग्रामाद्वनंक्षितिस्तुजोपिययुयुयुर्दर्थे ॥ ४१ ॥ **सुत उ**
वाच ॥ यद्वदमनुभूणोति श्रावयेदामुशारे श्रितममृतकीर्ति
 वर्णितं व्यासपुत्रैः ॥ जगदद्य भिदकं तद्वत्त कर्णावतंसं भग

प्रभुत्वे वा भवद्भरिः॥ ये चानुवर्तिनस्तस्य ववधुः सर्वया दवाः॥ ३३॥ रा
य्या सनाटनालापक्रीडास्नाना रानादिषु॥ नाविदुः संतमात्मानं व
ल्लयः कल्लयेतसः॥ ३४॥ ईजे ककुभिरात्मानं सर्ववेदाथसंग्रहं॥ स्वयो
गमायारचितैः कुरुक्षेत्रे द्विषट्समाः॥ ३५॥ कल्लुगाग्यसितावन्ति रा
माचार्ये द्विवेश्वरः॥ दाक्षितोग्रण्यपत्नीभिः पुण्यश्लोकः सहाग्रणीः॥ ३६॥
थं चिन्ने नृणां यो यदज्ञनियदुषुस्यः सरित्पादशौचं षड्ध्याप्तं स्वरु
पं परदुरसिरमा सर्वदा यस्य चास्ते॥ यच्छास्त्रं च प्रमाणं यदनुसदस
ह्यक्तयो यत्र धर्माः॥ कल्लुस्येतन्तचिन्ने क्षितिभरहरणं कालचक्रायुध
स्य॥ ३७॥ जयति जननिवासो देवकी जन्मवा दो नियमस्तपदा कुंदस्यु
पीडां स्वदोषिः॥ मुदमुभयदशीनां श्रानिकेतात्मनस्त्या स्मरवपुर

॥६३॥

८

वतिस्तुतचित्तोपातितक्षेमधाम॥४२॥ इति श्रीमद्भागवते म
हापुराणे पारमहंस्यां संहितायां दशमस्कंधे श्रीकृष्णवता
रचरिते त्रिंशत्तमोऽध्यायः॥ समाप्तमुत्तरार्धं॥ ६३॥
समाप्तोऽयं दशमस्कंधः॥ श्रीलक्ष्मीनृसिंहाय नमः॥ ॥
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥ श्रीरक्त॥ शुभं भवतु॥ १६८

दशमस्कंधउत्तरार्ध ✓

४३/१०